

روند تکاملی آموزش عالی کشاورزی و منابع طبیعی در ایران

افشین عادل^۱

۱- استادیار دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

afshinadeli@yahoo.com

چکیده

بررسی روند شکل‌گیری دانشگاه‌های کشاورزی و منابع طبیعی کشور می‌تواند راهگشای بهبود بخشی از چالش‌های بخش کشاورزی و نظام آموزش عالی کشور باشد، این تحقیق با بررسی اسنادی و میدانی، نقاط قوت و ضعف مسیر گذشته، راهبردهای جدیدی را در اختیار برنامه‌ریزان این عرصه قرار می‌دهد. مقاله حاضر با همین هدف، تفکیک و تقویت نقش دانشگاه‌های مادر و پشتیبان، کیفی‌سازی، بومی‌نگری، رعایت تناسب ترکیب جنسیتی در گرایش‌های تحصیلی، بازنگری سرفصل‌ها بالاخص در مقاطع تکمیلی، تناسب خروجی و شیوه آموزش با نیاز بازارکار، توسعه منطقه‌ای رشته‌ها بر اساس آمایش سرزمین، ساماندهی کارورزی، بازآموزی اساتید و تقویت روابط علمی-تجربی بین دانشگاهی و بین‌المللی را جهت ارتقاء، تقویت و ساماندهی دانشجویان و دانش‌آموختگان نظام آموزش عالی کشاورزی و منابع طبیعی ایران توصیه می‌نماید.

واژه‌های کلیدی: دانشگاه، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی، آموزش عالی کشاورزی، ایران

۱- مقدمه:

بخش کشاورزی جهان با اشتغالزایی ۱,۳ میلیارد نفری با ارزش تجاری بالغ بر هزار میلیارد دلار نقش اقتصادی موثری در توسعه اکثریت کشورهای جهان دارد [۱]. در ایران، بخش کشاورزی با سهم ۱۲ درصدی از تولید ناخالص داخلی، ۲۲ درصد اشتغال و ۱۵ درصد صادرات غیرنفتی را برعهده دارد و تأمین‌کننده ۹۰ درصد مواد اولیه صنایع کشاورزی و غذایی کشور می‌باشد [۲]. هر ایرانی سالیانه ۷۰۰ کیلوگرم غذا مصرف می‌کند یعنی سالی ۵۰ میلیون تن غذا در کشور مصرف می‌شود بطوری که امروزه تولیدات کشاورزی کشور به بیش از ۱۰۰ میلیون تن رسیده است. آمارها نشان می‌دهد که بهره برداران بخش کشاورزی ایران از سطح سواد پایین تری از متوسط جهانی برخوردارند و در سال ۱۳۸۲ فقط ۰/۸ درصد بهره برداران دارای تحصیلات دانشگاهی مرتبط بوده اند [۳]. بنابراین توجه به توسعه آموزش عالی کشاورزی از بعد کمی و کیفی از وظایف اصلی دولت و برنامه ریزان نظام آموزش عالی کشور است. بطوری که براساس برآورد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با توجه به استانداردهای مطلوب آموزشی هزینه یک دانشجوی کشاورزی ۱,۸ برابر یک دانشجوی پزشکی و ۲,۵ برابر یک دانشجوی فنی و مهندسی و علوم پایه و ۲,۷ برابر یک دانشجوی رشته بازرگانی و علوم انسانی و علوم اجتماعی است [۴] و همواره هدف از ایجاد این رشته‌ها تربیت کارشناسانی است که علاوه بر داشتن معلومات علمی و فنی کشاورزی عمومی، علوم پایه و دانش تخصصی بتوانند به عنوان مدرس در دبیرستان های کشاورزی، کارشناس اجرایی تحقیقات در مراکز پژوهشی کشاورزی و مدیر و مجری امور مربوطه در موسسات دولتی و خصوصی بخش کشاورزی منشا خدمت و کارآفرینی تولید باشند. تحولات گسترده و بنیادی جهان در عرصه های مختلف، شرایط محیطی جدیدی را فراروی آموزش عالی قرار داده تا رسالت های آموزش عالی، توسعه منابع انسانی، تربیت دانش‌آموختگان با کیفیت و مهارت های جدید برای ورود موفق به دنیای کار داخلی و بین‌المللی، پژوهش و گسترش مرزهای دانش در تعامل با توسعه فناوری و فرهنگ باشد [۵]. بنابراین نقش بی بدیل دولت در راه اندازی و توسعه دانشگاه های تخصصی و زمینه سازی پیشرفت در هر یک از زیربخش های اقتصادی بر کسی پوشیده نیست. و امروزه بجزء دانشگاه های تخصصی کشاورزی در ایران تقریباً دانشگاهی را نمی توان یافت که از آموزش رشته های کشاورزی بی بهره باشد. مقاله حاضر با نگاهی بر اهمیت آموزش عالی کشاورزی و منابع طبیعی در کشور و تحقیقی تاریخی با تأکید بر روند ایجاد قدیمی ترین دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی و سایر دانشگاه های کشاورزی راهبردهایی را برای بهبود این حوزه از آموزش عالی کشور ارائه می نماید. نگاهی به ظرفیت های پذیرش دانشجو، تعداد آنها و میزان فارغ التحصیلان نشان می‌دهد که آموزش عالی کشور در بخش دولتی و غیردولتی بدون توجه به ظرفیت اشتغالزایی در جامعه اقدام به پذیرش دانشجو می‌نماید [۶]. در طول سال های ۸۶-۱۳۶۸ تعداد دانشجویان کشاورزی کشور ۶,۲ درصد کل دانشجویان کشور بوده است. و آمار دانش‌آموختگان سال های ۹۰-۱۳۸۴ نیز نشان می‌دهد که ۶,۷ درصد فارغ التحصیلان کل گروه های آموزشی کشور مربوط به گروه کشاورزی و منابع طبیعی بوده اند [۷]. بطوری که از ۷۰۷۳۰ دانش‌آموخته سال ۱۳۹۰ کشور ۳۴۳۷۴ دانش‌آموخته مربوط به گروه مورد بحث می‌باشد [۸] با این حال

بسیاری از صاحبان نظران علت بیکاری تحصیلکردگان کشاورزی را فقدان مهارت مورد نیاز بازار کار ذکر می‌کنند و راه حل کاهش بیکاری را توجه به آموزش بهتر و بیشتر می‌دانند [۹]. تحقیقی دیگر فقدان یا کمبود حمایت دولتی از مشاغل کشاورزی را مهمترین مانع اشتغال فارغ التحصیلان در بخش کشاورزی دانسته است [۱۰].

۲- زمینه پیدایش دانشگاه کشاورزی

اولین مدرسه کشاورزی در ایران در سال ۱۲۷۹ خورشیدی به نام مدرسه فلاح مظفری، در قریه چهاردانگه تهران تاسیس شد. این مدرسه پس از ۶ سال به محل دانشسرای عالی منتقل گردید و باغ نگارستان برای انجام عملیات کشاورزی آن در نظر گرفته شد. مدرسه فلاح مظفری در سال ۱۲۸۵ تعطیل گردید، اما مجدداً در سال ۱۲۹۶ تحت عنوان "دبستان برزگران" زیر نظر وزارت فوائد عامه، در اراضی کاخ سلیمانیه کرج محل فعلی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران آغاز به کار کرد. این دبستان در سال ۱۳۰۱ به محل ژاندارمری در خیابان مولوی تهران منتقل و از وزارت فوائد عامه منتزع و جزء اداره کل خالصجات گردید و پس از مدت کوتاهی تعطیل شد. در همین سال، مجدداً این مجموعه با عنوان مدرسه فلاح آغاز به کار کرد و در سال ۱۳۰۲ به مدرسه عالی فلاح و صنایع روستایی (سبزی کاری امین الملک) که به گروههای آموزشی ماشین‌های کشاورزی، دامپزشکی، نوغان و چایکاری تقسیم می‌شد، تغییر نام داد. دانشجویان این مدرسه دو سال دوره علمی و عملی خود را در تهران می‌گذراندند و مدت یکسال نیز در کرج کارآموزی داشتند. در سال ۱۳۰۷ مدرسه عالی کشاورزی و صنایع روستایی که در واقع یک دبیرستان کشاورزی بود به دستور مصطفی قلی خان بیات تماماً به کرج، پارک فعلی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، که باغ ییلاقی سلطنتی بود انتقال یافت. در سال ۱۳۱۱ مدرسه عالی فلاح مشتمل بر دبیرستان و یک دوره عالی کشاورزی با آیین نامه جدید شروع به کار کرد و از دوره دوم دبیرستان داوطلب قبول کرد. دانشجویانی که دوره سه ساله دبیرستان را طی می‌کردند بدریافت گواهی نامه کامل متوسطه در کشاورزی نایل می‌شدند و در حین حال می‌توانستند دوره عالی کشاورزی را نیز طی کنند. در سال ۱۳۱۳ دانشکده دامپزشکی به این مدرسه ملحق شد و این دو تحت عنوان بنگاه های علمی فلاحی کرج به فعالیت خود ادامه دادند. مجموعه فوق بعد از تاسیس دانشگاه تهران در نیمه دوم سال ۱۳۱۳ با برگزاری ۶ سال کلاس های فنی دفع آفات نباتی، در سال ۱۳۱۹ به دانشکده کشاورزی تبدیل شد [۱۱] و در سال ۱۳۲۸ از وزارت کشاورزی منتزع و به عنوان یکی از دانشکده های دانشگاه تهران، به این دانشگاه پیوست. در سال ۱۳۲۱ نیز شورای عالی فرهنگ، ارزش مهندسی را برای لیسانس های کشاورزی تصویب کرد و کلاس های تخصصی آبیاری، زراعت و جنگل دایر شد. در ضمن به منظور استفاده صحیح از منابع طبیعی و تربیت کادر متخصص و حفاظت و حراست از جنگل های کشور در سال ۱۳۱۷ موسسه ای بنام بنگاه جنگل ها تاسیس شد. این بنگاه در پی تلاش های گسترده خود برای تربیت کادر متخصص اقدام به ایجاد کلاس های اختصاصی جنگلبانی در دانشکده کشاورزی کرج نمود که هیچکدام جوابگوی نیازهای روزافزون بنگاه جنگل ها نبود. در نتیجه در تاریخ یازدهم

مهر ماه ۱۳۳۶ آموزشگاه عالی جنگل و مرتع در شهر گرگان تاسیس شد. اما در سال ۱۳۴۵ دانشکده جنگلداری کرج در جوار دانشکده کشاورزی آن تاسیس شد و از سال ۱۳۵۱ به دانشکده منابع طبیعی تغییر نام داد. قبل از آن رشته جنگل و مرتع از سال ۱۳۲۱ در دانشکده کشاورزی کرج دایر بود و انستیتو جنگل و مرتع نیز به منظور تحقیقات در این زمینه دایر شد. و اولین دوره فوق لیسانس کشاورزی نیز در سال ۱۳۲۶ در کرج آغاز گردید.

اما از سال ۱۳۴۲ با تغییر نظام آموزشی، دوره کارشناسی مهندسی ۳ ساله، به ۴ ساله تبدیل شد. و در سال ۱۳۵۴ نیز مرکز تحقیقات بین‌المللی همزیستی با کویر تأسیس گردید. در سال ۱۳۸۴ دانشکده‌های کشاورزی و منابع طبیعی و مرکز تحقیقات بین‌المللی همزیستی با کویر در چارچوب ساختار جدید دانشگاه تهران، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی را به وجود آوردند. این پردیس در حال حاضر چهار دانشکده و یک مرکز تحقیقات بین‌المللی با ۱۵ گروه آموزشی و ۵ گروه پژوهشی دارد.

۳- اولین دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی

در مقابل روند تکمیلی چند ساله پیدایش رشته‌ها و دانشکده‌های کشاورزی در پردیس فعلی کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران (در کرج)، نخستین پایه‌های اولین دانشگاه تخصصی و مستقل علوم کشاورزی و منابع طبیعی کشور در یازدهم مهرماه ۱۳۳۶ با افتتاح آموزشگاه عالی جنگل و مرتع توسط وزیر کشاورزی، در گرگان پی‌ریزی شد. البته در ابتدا به صورت کلاس اختصاصی جنگل و مرتع توسط وزارت کشاورزی در سال ۱۳۲۰ ایجاد شد. اما از یازدهم مهرماه سال ۱۳۳۶ با موافقت شورایعالی فرهنگ و در سطح فوق دیپلم با عنوان "کمک مهندسی" و با نام آموزشگاه عالی جنگل و مرتع فعالیت آموزشی داشت. شرط ورود به آن دارا بودن دیپلم کامل متوسطه در رشته طبیعی، ریاضی و کشاورزی بود، آموزشگاه عالی جنگل و مرتع گرگان از آغاز تاسیس تا سال ۱۳۴۱ طی شش دوره جمعاً ۱۴۴ نفر جنگلیار که دانشنامه آنان معادل لیسانس بود آموزش داد. در ۱۳۴۲ بعلت ایجاد تغییراتی در برنامه آموزشی، دانشجویی پذیرفته نشد. اما از سال ۱۳۴۳ به بعد آموزشگاه اقدام به تربیت تکنیسین منابع طبیعی در رشته‌های تخصصی جنگل و مرتع نمود. در دی ماه سال ۱۳۴۷ برنامه آموزشی و اساسنامه این آموزشگاه به تصویب وزارت علوم و آموزش عالی رسید، در سال ۱۳۵۳ با موافقت شورای گسترش آموزش عالی دوره لیسانس مهندسی عملی در رشته‌های جنگل و مرتع و حفاظت خاک در این آموزشگاه ایجاد شد، شرط ورود به این دوره داشتن گواهینامه فوق دیپلم دوره اول بود. به فارغ‌التحصیلان این دوره‌ها گواهینامه فوق دیپلم در رشته جنگل و مرتع و دانشنامه لیسانس مهندسی عملی در رشته‌های جنگل و مرتع و حفاظت خاک داده شد. در واقع درس‌های تخصصی دوره‌های دوساله آموزش تکنیسین به دو دوره دو ساله مقدماتی با درس‌های عمومی جنگل و مرتع و خاک، و دوره تکمیلی (تخصصی) نیز بمدت دو سال دیگر ایجاد شد. تمام دانشجویان این مدرسه مرد و رشته تحصیل آنان جنگل، مرتع

و خاک و بصورت شبانه روزی بوده است. این آموزشگاه در سال ۱۳۵۴ به مدرسه عالی منابع طبیعی تبدیل گردید [۱۲]. پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۸ با موافقت وزارت کشاورزی و وزارت علوم، مدرسه عالی به وزارت علوم ملحق گشت و در سال ۱۳۶۱ با موافقت ستاد انقلاب فرهنگی بنام دانشکده منابع طبیعی نامیده شد، با طرح ادغام دانشگاه و قانون تاسیس دانشگاه مازندران در این دانشگاه در سال ۱۳۶۷ ادغام گردید. تا این زمان، شش دوره جنگلیاری (۱۳۳۸ تا ۱۳۴۳)، چهار دوره فوق دیپلم جنگل و مرتع (۱۳۴۵ تا ۱۳۵۸) و چهار دوره لیسانس ناپیوسته در سه گرایش جنگل، مرتع و حفاظت خاک (۱۳۵۴ تا ۱۳۵۷) فارغ التحصیل شده بودند [۱۳].

بعد از انقلاب فرهنگی، همزمان با بازگشایی مجدد دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی در سال ۱۳۶۱، در این دانشکده چهار گروه آموزشی شامل جنگلداری، مرتع و آبخیز، چوب شناسی و صنایع چوب و سپس شیلات و محیط زیست تشکیل شد. این گروه های آموزشی در مقاطع کاردانی و کارشناسی ناپیوسته فعالیت داشتند. آموزش دوره های کارشناسی با دایر شدن رشته های جنگلداری (۱۳۶۰)، مرتع و آبخیزداری (۱۳۶۱)، چوب شناسی و صنایع چوب (۱۳۶۱) و شیلات (۱۳۶۴) آغاز شد [۱۳].

دانشکده منابع طبیعی گرگان در سال ۱۳۶۷ به مجتمع دانشگاهی علوم کشاورزی و منابع طبیعی ارتقاء یافت و از دانشگاه مازندران جدا شد. در سال ۱۳۷۱ این مجتمع دانشگاهی به دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی تبدیل گردید و در واقع فعالیت اولین دانشگاه تخصصی کشاورزی و منابع طبیعی در ایران در سال ۱۳۷۱ آغاز شد. بطوری که با تجربه گذشته و دو دهه قدمت در کسوت دانشگاه دو دانشگاه دیگر در حال حاضر در کشور دانشگاه های تخصصی کشاورزی و منابع طبیعی کشور را تشکیل می دهند اما دانشکده های کشاورزی بسیارند.

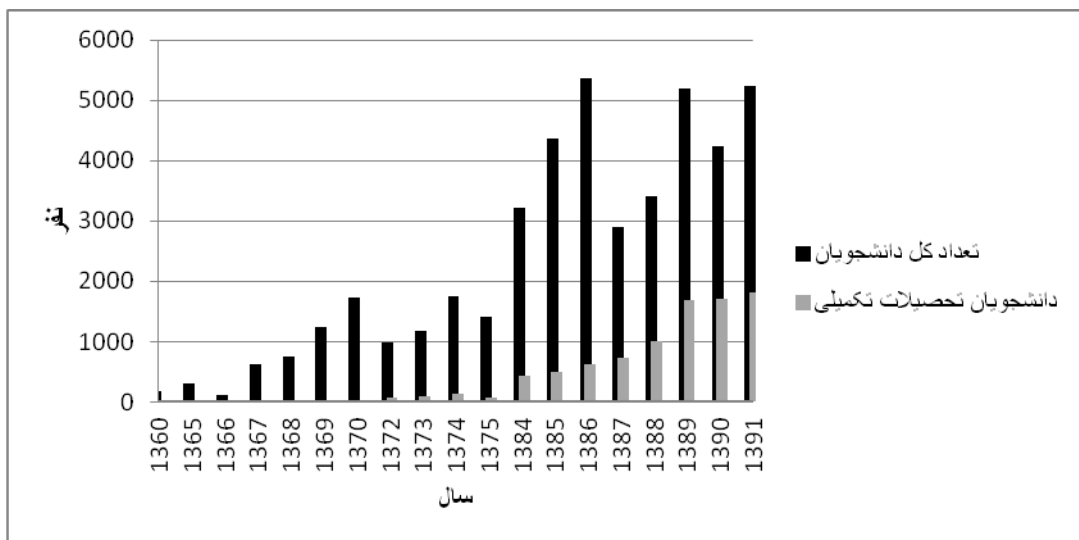
آموزشکده کشاورزی گنبد نیز که تا سال ۱۳۶۷ تحت نظارت دانشگاه مازندران اداره می شد، در این دانشگاه ادغام گردید. این آموزشکده نیز در سال ۱۳۶۱ در سطح کاردانی تاسیس شده بود. در سال ۱۳۸۰ به دانشکده کشاورزی گنبد تبدیل شد. اما پس از ۵ سال فعالیت تخصصی طرح ارتقاء این دانشکده در سال ۱۳۸۵ تهیه شد و پس از تاسیس دانشکده علوم انسانی و علوم پایه، با موافقت شورای گسترش آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری از سال ۱۳۸۷ به مجتمع آموزش عالی گنبد ارتقاء یافت و از دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان منفک گردید [۱۲]. در حال حاضر با عنوان دانشگاه گنبد کاووس مشغول به فعالیت است و بر خلاف سایر دانشگاه های کشاورزی با ایجاد رشته های دیگر از جرگه دانشگاه های کشاورزی خارج شده است.

دیگر دانشگاه های تخصصی کشاورزی و منابع طبیعی ایران یکی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری است که در سال ۱۳۸۳ موافقت اصولی تاسیس مجتمع آموزش عالی علوم کشاورزی و منابع طبیعی را اخذ کرد. البته نخستین بار در سال ۱۳۵۳ به صورت واحد آموزشی غیر انتفاعی با نام مدرسه عالی مهندسی کشاورزی با راه اندازی رشته های کشاورزی عمومی، جنگل و مرتع و دامپروری فعالیت خود را آغاز نمود که بعد با تشکیل دانشگاه مازندران به آن پیوست. اما

این دانشگاه به عنوان دومین دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی کشور با فاصله ای نسبتاً طولانی در سال ۱۳۸۸ از دانشگاه مازندران تفکیک و تشکیل شده و به فعالیت مستقل خود ادامه می دهد. در حال حاضر به عنوان یک دانشگاه تخصصی مستقل از ۴ دانشکده علوم زراعی، مهندسی زراعی، علوم دامی و شیلات، و دانشکده منابع طبیعی برخوردار است. دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان نیز دانشگاهی تخصصی دیگری است که در حال حاضر در قالب سه دانشکده کشاورزی، علوم دامی و صنایع غذایی، و دانشکده زراعی و عمران روستایی فعالیت می نماید. این دانشگاه از موسسه آموزش عالی به دانشگاه کشاورزی از سال ۱۳۸۴ از دانشگاه شهید چمران جدا شده است.

اما با سابقه ترین دانشگاه تشکیل شده دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان با دارا بودن ۹ دانشکده، ۱۰ هزار هکتار جنگل اختصاصی، زمین های زراعی و موقعیت مکانی در یکی از مستعد ترین دشت های کشاورزی ایران در استان گلستان واقع است. استقرار کانون چوب و کاغذ کشور در این دانشگاه و ۱۲۵ رشته تحصیلی شامل ۳۷ رشته کارشناسی، ۵۲ رشته کارشناسی ارشد و ۴۳ رشته دکتری تخصصی در قالب ۲۲ گروه آموزشی تخصصی مشغول به فعالیت اند [۱۳]. بطوری که در حال حاضر ۵۴ رشته و گرایش کارشناسی ارشد و ۶۷ رشته و گرایش در مقطع دکترای تخصصی کشاورزی در کل کشور وجود دارد. ۳۵ درصد دانشجویان این دانشگاه در سال ۱۳۹۳ در مقاطع تحصیلات تکمیلی مشغول به تحصیل هستند و شکل ۱ نسبت دانشجویان تحصیلات تکمیلی این دانشگاه را به کل دانشجویان نشان می دهد. دانشگاه های علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری نیز با ۱۶ رشته کارشناسی، ۳۷ رشته کارشناسی ارشد و ۱۸ رشته دکتری تخصصی و دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان به ترتیب با ۱۲، ۱۷ و ۵ رشته در این مقاطع به فعالیت مشغولند.

شکل (۱) تعداد دانشجویان دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان]

بطوری که دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان با فهرستی از کامل ترین رشته ها و گرایش های کشاورزی به فعالیت مشغول است که جدول ۱ سابقه این رشته ها را بعد از پیروزی انقلاب اسلامی نشان می دهد.

جدول (۱) سابقه تشکیل دوره های تحصیلی پس از پیروزی انقلاب اسلامی در دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان [۱۲]

سال	کارشناسی (گرایش)	کارشناسی ارشد (گرایش)	دکترا (گرایش)
۱۳۶۰	جنگلداری		
۱۳۶۱	چوب شناسی و صنایع چوب (صنایع خمیر و کاغذ)		
۱۳۶۱	مرتع و آبخیزداری (مرتع و آبخیزداری)		
۱۳۶۴	شیلات		
۱۳۶۸	زراعت و اصلاح نباتات		
۱۳۷۰		جنگلداری	
۱۳۷۲		مرتعداری، چوب شناسی و صنایع چوب	
۱۳۷۳	مرتع و آبخیزداری (مرتع و آبخیزداری، محیط زیست (محیط زیست)	آبخیزداری (آبخیزداری)	
۱۳۷۴	گیاهپزشکی، اصلاح نباتات، خاک شناسی	تکثیر و پرورش آبزیان	
۱۳۷۵	علوم و صنایع غذایی (تبدیل مواد غذایی)، باغبانی	زراعت	
۱۳۷۶		مدیریت مناطق بیابانی (مرتع و آبخیزداری)	
۱۳۷۷			شیلات
۱۳۷۹		خاک شناسی	
۱۳۸۰		علوم دامی (تغذیه دام)	علوم مرتع
۱۳۸۱		علوم دامی (فیزیولوژی دام)	
۱۳۸۲			
۱۳۸۳	آب مکانیک و ماشین های کشاورزی (مکانیک)	بیماری شناسی گیاهی	زراعت، تغذیه دام
۱۳۸۴	علوم خاک، علوم باغبانی	بیوتکنولوژی در کشاورزی، علوم و صنایع غذایی	
۱۳۸۵	علوم دامی (دام، طیور)، صنایع چوب و کاغذ (صنایع خمیر و کاغذ)، فرآورده های چندسازه، حفاظت و اصلاح چوب (شیلات) تکثیر و پرورش آبزیان، فرآوری محصولات شیلاتی، بوم شناسی آبزیان شیلاتی (مهندسی اقتصاد کشاورزی)	اصلاح نباتات، علوم خاک، مهندسی منابع آب، علوم دامی (ژنتیک و اصلاح دام، مدیریت دامپروری)، جنگل-شناسی و اکولوژی جنگل، حفاظت و اصلاح چوب، حفاظت و اصلاح چوب (صنایع خمیر و کاغذ، فرآورده های چندسازه)	صنایع خمیر و کاغذ

باغبانی، علوم باغبانی، حشره شناسی کشاورزی، علوم خاک (پیدایش و رده بندی و ارزیابی خاک، شیمی و حاصلخیزی خاک، فیزیک و حفاظت خاک، بیولوژی و بیوتکنولوژی خاک)	شیلات (صید و بهره برداری آبزیان)	۱۳۸۶	
علوم باغبانی (میوه کاری، سبزی کاری، گیاهان داروئی، ادویه ای و نوشابه ای، گیاهان زینتی)، علوم و صنایع غذایی (تکنولوژی صنایع غذایی، شیمی مواد غذایی، میکروبیولوژی مواد غذایی، تکنولوژی مواد غذایی)، محیط زیست، مهندسی سازه های آبی، تولید و بهره برداری آبزیان، فرآوری محصولات شیلاتی، بوم شناسی آبزیان شیلاتی	مهندسی مواد و طراحی صنایع غذایی، ترویج و آموزش کشاورزی	۱۳۸۷	
علوم و صنایع غذایی (تکنولوژی مواد غذایی)، علوم جنگل (جنگل شناسی و اکولوژی جنگل)، علوم خاک (پیدایش و رده بندی و ارزیابی خاک)	کشاورزی اکولوژیک، مهندسی آبیاری و زهکشی، مهندسی اقتصاد کشاورزی	۱۳۸۸	
فرآورده های چند سازه چوب	ترویج و آموزش کشاورزی (ترویج کشاورزی)	جنگلداری (جنگلداری، جنگل شناسی و اکولوژی جنگل، جنگلداری شهری، مدیریت جنگلداری در پارک های جنگلی)	۱۳۸۹
کشاورزی هسته ای (اصلاح نباتات و بیوتکنولوژی کشاورزی)، شیلات (تکثیر و پرورش آبزیان، بوم شناسی آبزیان شیلاتی، عمل آوری فرآورده های شیلاتی، تولید و بهره برداری)، بیابان زدایی، آبخیزداری (علوم و مهندسی آبخیزداری)، قارچ شناسی و بیماری شناسی گیاهی، فیزیولوژی گیاهان زراعی، علوم و تکنولوژی بذر، اکولوژی گیاهان زراعی، کشاورزی هسته ای (اصلاح نباتات و بیوتکنولوژی گیاهی)، علوم دامی (فیزیولوژی دام، تغذیه طیور، تغذیه نشخوارکنندگان)، بیولوژی و آناتومی چوب، مهندسی مواد و طراحی صنایع غذایی، علوم و صنایع غذایی (شیمی مواد غذایی)، میکروبیولوژی مواد غذایی، علوم جنگل - جنگلداری، علوم خاک (بیولوژی و بیوتکنولوژی خاک، شیمی و حاصلخیزی خاک، فیزیک و حفاظت خاک)، بیماری شناسی گیاهی (قارچ شناسی)، محیط زیست (بوم شناسی و مدیریت حیات وحش، آمایش محیط زیست)	توسعه روستایی (ترویج کشاورزی)، علوم و صنایع غذایی (مهندسی مواد و طراحی صنایع غذایی)	۱۳۹۰	
کشاورزی هسته ای (اصلاح نباتات و بیوتکنولوژی کشاورزی)، شیلات (تکثیر و پرورش آبزیان، بوم شناسی آبزیان شیلاتی، عمل آوری فرآورده های شیلاتی، تولید و بهره برداری)، بیابان زدایی، آبخیزداری (علوم و مهندسی آبخیزداری)، قارچ شناسی و بیماری شناسی گیاهی، فیزیولوژی گیاهان زراعی، علوم و تکنولوژی بذر، اکولوژی گیاهان زراعی، کشاورزی هسته ای (اصلاح نباتات و بیوتکنولوژی گیاهی)، علوم دامی (فیزیولوژی دام، تغذیه طیور، تغذیه نشخوارکنندگان)، بیولوژی و آناتومی چوب، مهندسی مواد و طراحی صنایع غذایی، علوم و صنایع غذایی (شیمی مواد غذایی)، میکروبیولوژی مواد غذایی، علوم جنگل - جنگلداری، علوم خاک (بیولوژی و بیوتکنولوژی خاک، شیمی و حاصلخیزی خاک، فیزیک و حفاظت خاک)، بیماری شناسی گیاهی (قارچ شناسی)، محیط زیست (بوم شناسی و مدیریت حیات وحش، آمایش محیط زیست)		۱۳۹۱	

محیط زیست (تنوع زیستی) اصلاح نباتات (بیومتری، ژنتیک ملکولی)، وپروس شناسی و بیماری های وپروسی گیاهی، تغذیه دام - طیور، سازه های آبی	۱۳۹۲
مهندسی مکانیک بیوسیستم (فناوری پس از برداشت، انرژی های تجدید پذیر، طراحی و ساخت)	۱۳۹۳

علاوه بر انواع پژوهشکده های کشاورزی، مراکز تحقیقاتی مجتمع های آموزشی- پژوهشی همچون مجتمع های آموزش عالی جهاد کشاورزی، آموزشگاه ها و آموزشکده ها و دانشگاه های فنی حرفه ای مرتبط با کشاورزی و منابع طبیعی در کشور، که نقش بی بدیلی در روند توسعه کشاورزی ایران داشته اند، فهرستی بهنگام شده ای از دانشکده های دولتی موجود کشاورزی و منابع طبیعی کشور و سال تاسیس آنها در جدول ۲ مشاهده می شود. البته بررسی فهرست دانشکده ها و رشته های کشاورزی زیر مجموعه دانشگاه آزاد اسلامی و پیام نور، دانشگاه جامع علمی - کاربردی و موسسات آموزش عالی غیر انتفاعی در این تحقیق مد نظر نبوده است.

جدول (۲) دانشکده های کشاورزی و منابع طبیعی دولتی کشور و سال تاسیس آنها [۱۵]

دانشکده ها	سال تاسیس
دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران	۱۳۰۶
دانشکده کشاورزی دانشگاه بو علی سینا همدان	۱۳۳۰
دانشکده کشاورزی دانشگاه های شهید چمران اهواز، دانشگاه شیراز، دانشگاه تبریز	۱۳۳۴
دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تهران	۱۳۴۲
دانشکده کشاورزی دانشگاه ارومیه	۱۳۴۴
دانشکده علوم کشاورزی دانشگاه مازندران	۱۳۵۱
دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد	۱۳۵۳
دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان	۱۳۵۴
دانشکده کشاورزی دانشگاه صنعتی اصفهان	۱۳۵۶
دانشکده علوم کشاورزی دانشگاه های گیلان، دانشگاه شهرکرد	۱۳۵۶
دانشکده کشاورزی دانشگاه بیرجند	۱۳۵۸
دانشکده کشاورزی دانشگاه های رازی، دانشگاه زابل، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه شهید باهنر کرمان	۱۳۶۲
دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی داراب	۱۳۶۵
دانشکده کشاورزی مراغه	۱۳۶۶
دانشکده کشاورزی دانشگاه شاهرود و دانشکده منابع طبیعی دانشگاه تربیت مدرس (نور)	۱۳۶۹
دانشکده کشاورزی دانشگاه شاهد، دانشگاه ولیعصر (عج) رفسنجان	۱۳۷۰
دانشکده منابع طبیعی و کویرشناسی یزد	۱۳۷۱

دانشکده منابع طبیعی دانشگاه صنعتی اصفهان، دانشکده فنی و مهندسی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، دانشکده کشاورزی دانشگاه لرستان	۱۳۷۲
دانشکده منابع طبیعی کویرشناسی واحد اردکان، دانشکده کشاورزی دانشگاه ایلام، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه خلیج فارس	۱۳۷۴
دانشکده منابع طبیعی دانشگاه زابل	۱۳۷۶
دانشکده علوم کشاورزی دانشگاه محقق اردبیلی	۱۳۷۷
دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی اراک، دانشکده منابع طبیعی دانشگاه مازندران، دانشکده کشاورزی دانشگاه یاسوج، دانشکده کشاورزی دانشگاه کردستان، دانشکده کشاورزی یاسوج	۱۳۷۸
دانشکده کشاورزی گنبد	۱۳۸۰
دانشکده کشاورزی سراوان	۱۳۸۲
دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی اهر	۱۳۸۵
دانشکده منابع طبیعی ملایر	۱۳۸۸

۴- بحث و نتیجه گیری

اگر چه وجود ارزشمند تمامی دانشکده ها و مجتمع های آموزش عالی کشاورزی کشور فرصت مغتنمی برای آموزش در این مرز و بوم بوده اند و حتی رشد دانشگاه های غیر دولتی نیز به این موضوع کمک نموده اما دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان با سابقه ای ۵۸ ساله نماد کاملی از بالندگی آموزش عالی کشاورزی و خدمات و توجه به این بخش است. با تمامی افتخارات علمی و نیرو های متخصص تربیت شده و با وجود دایر بودن ۷۸ درصد عناوین رشته های کشاورزی کشور و ۳۵ درصد تعداد دانشجویان در مقاطع تحصیلات تکمیلی در این دانشگاه، در سالهای اخیر بدلیل هزینه های بالای تربیت دانشجوی کشاورزی و چالش های مسیر، از باب سهم فضای آموزشی از سهم کمی نسبت به استانداردهای آموزش عالی به همراه دو دانشگاه دیگر کشاورزی در کشور، برخوردار بوده و تا رسیدن به امکانات مطلوب به مساعدت های بیشتر و سیاست های ویژه ای جهت انجام وظیفه پشتیبانی از سایر مراکز آموزش عالی کشاورزی جدید کشور نیاز دارد. از آنجا که اشتغالزایی و امنیت غذایی مهمترین هدف توسعه کشورهاست، بخش کشاورزی می تواند مهمترین نقش را در این زمینه بازی کند و توسعه آموزش و کارآمدسازی تربیت نیرو در این زمینه می تواند در سایه افزایش بهره وری زمینه های توسعه پایدار کشاورزی و کمک به اقتصاد ملی باشد. با وجود اینکه در کشورهای در حال توسعه بر خلاف کشورهای توسعه یافته با بالا رفتن سطح آموزش نرخ بیکاری بالا می رود [۱]، اما تحقیق عبدلی و ورهرامی در سال ۱۳۸۸ نشان داد که آموزش فنی و مهندسی بر بخش کشاورزی و صنعت تاثیر بیشتری نسبت به سایر گروه های آموزشی در کشور داشته است بطوری که یک درصد افزایش فارغ التحصیلان علوم کشاورزی، ۰/۰۷ درصد باعث افزایش در تولید واقعی و ۰/۱۲ درصد مهندسی محصولات بخش صنعت را افزایش می دهد و ۰/۰۴۷ درصد اثر مثبت در رشد ارزش افزوده بخش خدمات دارد و با افزایش یک درصد

فارغ التحصیلان مهندسی، محصولات بخش کشاورزی ۰/۱۴ درصد افزایش می یابد [۱۷]. درمقابل، بررسی آمارهای طرح های آمارگیری اشتغال و بیکاری نشان می دهد از سال ۱۳۸۱ به بعد در کشور بیکاری دانش آموختگان نسبت به بیکاری کل افزایش فزاینده ای پیدا نموده است که لزوم توجه به ظرفیت سازی و توجه به اشتغال آنان را عیان می سازد [۲]. بی شک توسعه کشاورزی هر کشوری وابسته به سیاست ها، برنامه ها و نظام آموزش کشاورزی و به تبع آن وابسته به دانش آموختگان متعهد و متخصص آن نظام است [۱۸]. از آنجا که با مرور سوابق توسعه آموزش عالی کشاورزی، جستجو در منابع اطلاعاتی، بررسی سند نقشه جامع علمی کشور [۱۹]، و مصاحبه و تحقیق از اساتید فن و دست اندرکاران بخش کشاورزی ایران تحقیق انجام گرفته است. به دلیل اهمیت نقش کشاورزی و منابع طبیعی در پیشرفت های کلان کشور و سابقه حدود یک قرن تجربه آموزش عالی کشاورزی و منابع طبیعی در ایران جهت سیاست گذاری های آتی کشور و نقش آفرینی بی بدیل دانشگاه های کارآفرین در آستانه برنامه ششم توسعه کشور راهبرد های ذیل توصیه می گردد.

- نگاه ویژه در توسعه دانشگاه های تخصصی به عنوان بازوی پشتیبان بخش اجرایی
- نظارت و ارتقاء کیفی دانش در دانشگاه های تخصصی و تجهیز و تکمیل امکانات آنها
- سطح بندی و ظرفیت سازی دانشگاه ها و دانشکده های کشاورزی و منابع طبیعی با نیاز بازار کار
- افزایش انحصاری ظرفیت کمی و کیفی مقاطع تحصیلات تکمیلی در موسسات آموزش عالی برتر و با سابقه
- جذب انحصاری دانشجو در مقاطع غیر تحصیلات تکمیلی در موسسات آموزش عالی کم سابقه و غیر انتفاعی
- تفکیک و استقلال آموزه های علمی از علمی- کاربردی در موسسات آموزش عالی
- نهادینه کردن فرهنگ مهارت گرایی، پژوهش محوری و کارآفرینی در نظام آموزش عالی
- متناسب سازی رشته ها و گرایش های تحصیلی با نیاز بازار کار و اسناد چشم انداز توسعه بخش و کشور
- متناسب سازی سرفصل دروس، متناظر با نظام های پیشرو آموزش عالی جهان و ظرفیت های بومی و نیاز حال و آتی کشور
- قطب بندی دانشگاه های موجود و آتی متناسب با قابلیت های منطقه ای، آمایش سرزمین و اوضاع اقلیمی اولویت دار

- رصد دائمی ظرفیت های محیطی و اقتضائات اجتماعی و تنظیم ظرفیت دانشگاه ها در مقاطع و گرایش های مختلف علمی متناسب با رتبه علمی و نیاز های حال و آینده
- حمایت ویژه و تعامل متقابل وزارت جهاد کشاورزی با دانشگاه های کشاورزی و منابع طبیعی در توسعه بخش
- ساماندهی و توسعه قطب های علمی تخصصی مشترک در مناطق
- اولویت به مفاهیم دانش مدیریتی، بازاریابی، کارآفرینی جهت توسعه علوم و فناوری های میان رشته ای و کارآ
- نظارت مستمر بر توان فارغ التحصیلان و نیاز بخش و زیربخش ها
- اولویت بندی توسعه رشته ها با توجه به مزیت نسبی مناطق برحسب شرایط محیطی و دانش بومی
- تجهیز امکانات دانشگاه های مادر و دارای تحصیلات تکمیلی با افزایش کمک های اعتباری
- رعایت جذب جنسیتی دانشجویان متناسب با گرایش های تحصیلی و نیاز بازارکار
- تقویت و ساماندهی بیش از پیش کارورزی دانشجویان کشاورزی و منابع طبیعی
- بازنگری اساسی در دروس اصلی رشته های کشاورزی متناسب با نیاز های دهه های اخیر
- کنترل و کمک به توانمندسازی و بازآموزی اعضای هیات علمی دانشگاه ها در تعامل با یکدیگر
- تشکیل بانک های اطلاعاتی از اعضای هیات علمی در زیر رشته ها جهت تقویت و تامین نیرو
- ایجاد کانون های علم و عمل به تفکیک رشته ما بین اساتید، نمایندگان اجرایی و کارآفرینان
- شناسایی و هدایت بورسیه ها به تحصیل در گرایش ها و تخصص های جدید جهانی مورد نیاز کشور
- قطب بندی رشته ها و گرایش های تحصیلی با ظرفیت های بومی و جغرافیایی بر اساس آمایش
- توسعه و ترویج آموزش بر مبنای سیاست های خود اشتغالی

۵- منابع

[۱] FAO., (۲۰۱۱), The State of World Fisheries and Aquaculture. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Fisheries and Aquaculture, Department, ROME, ۲۱۸P

[۲] نصرالهی، ه. بررسی اشتغال مهندسين کشاورزي و منابع طبيعي. سايت نظام جامع اطلاع رسانی کشور. ۱۳۸۸.

http://www.jobportal.ir/S/Default.aspx?ID=۱۵_۹_۶۶۳

[۳] شریعتی، م. دانایی، م. آموزش عالی و اشتغال فارغ التحصیلان کشاورزی، فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی. ۱۳۸۹.

[۴] امیری اردکانی، م. تعیین کننده های موفقیت تحصیلی- شغلی و تعهد سازمانی فارغ التحصیلان دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز. ۱۳۷۶.

[۵] غفرانی، م. رسالتهای آموزش عالی در دنیای جدید و در ایران اسلامی. خلاصه مقالات سمینار منطقه ای آموزش عالی در قرن آینده، تهران. ۱۳۷۶.

[۶] دانش آموختگان آموزش عالی و اشتغال. فصلنامه پژوهش، (۱)، ۱۳۷۸، ۷۰-۵۵.

[۷] گروه پژوهشهای آماری و فناوری اطلاعات. آمار آموزش عالی ایران سالهای ۱۳۸۶-۱۳۶۸، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی. ۱۳۸۶.

[۸] موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی، ۱۳۹۳.

(http://irphe.ac.ir/find.php?item=۱,۴۷۹,۱۴۴&slct_pg_id=۴۷۹&sid=۱&slc_lang=fa)

[۹] صیوحي، ف. بررسی و تحلیل علل بیکاری دانش آموختگان (دیدگاههای مدیران بنگاهها، دانشگاهها و دانش آموختگان). گزارش نیازسنجی نیروی انسانی متخصص، تهران: موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی. ۱۳۸۰.

[۱۰] حسینی، س.م. فرج اله حسینی، س.ج. سلیمانپور، م.ر. شناسایی و تحلیل موانع کارآفرینی در آموزش عالی کشاورزی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد استان تهران، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران. ۲-۴۱ (۳)، ۱۳۶۹. ۳۶۸-۳۵۹.

- [۱۱] ملک محمدی، ا. ترویج و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی، جلد اول، سیر تکاملی، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۷. ۲۶۱ صفحه.
- [۱۲] مستندات و مدارک موجود در دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان. ۱۳۹۳.
- [۱۳] روابط عمومی دانشگاه. روند شکل گیری دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان از سال ۱۳۳۶ الی ۱۳۸۷. ۱۳۸۸. ۵ صفحه.
- [۱۴] معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه. دستاوردهای پژوهشی و فناوری دانشگاه ۱۳۸۹. دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان. ۱۳۹۰. ۷۷ صفحه.
- [۱۵] کریم، ح. دهقانی، ش. راهنمای دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی (جلد دوم) حوزه معاونت دانشجویی وزارت فرهنگ و آموزش عالی، انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران، ۱۳۷۵، ۶۱۴ صفحه.
- [۱۶] فرجادی، غ. ریشه یابی بیکاری تحصیلکرده ها و فشار برای تقاضای آموزش عالی، گزارش پژوهشی، تهران، موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی. ۱۳۷۰.
- [۱۷] عبدلی، ق. ورهاملی، و. بررسی اثر تحصیلات عالی بر رشد اقتصادی بخش های اقتصادی در ایران. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۱۳۸۸، ۵۲. ۱۰۵-۱۲۵.
- [۱۸] صادقی، ف. شریف زاده، ا. موحد محمدی، ح. مریدالسادات، پ. بررسی نقاط قوت و ضعف دوره کارآموزی دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران. مجله علوم و ترویج آموزش کشاورزی ایران، ۱۳۸۷، (۱) ۴. ۱۰۸-۹۹.
- [۱۹] شورای عالی انقلاب فرهنگی. سند نقشه جامع علمی کشور، ۱۳۸۹. ۷۴ صفحه.